

แบบบันทึกการเรียนรู้ต่อเนื่อง (กรต.)

โครงการอบรมให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชาติไทย
บุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทยแบบออนไลน์
วันที่ 21 เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2564

เสนอ

ครู.....

โดย

นาย/นาง/นางสาว.....

รหัสนักศึกษา.....ระดับชั้น.....

ภาคเรียนที่ 1/2564 กศน.ตำบล.....

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

ใบความรู้ที่1 เรื่อง ประวัติศาสตร์สุโขทัย

การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรของคนไทยที่ได้รับการสถาปนาขึ้นใน พ.ศ. 1792 ก่อนหน้าที่จะมีการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมานั้น สุโขทัยเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อน จากการตีความในศิลาจารึกหลักที่ 2 (วัดศรีชุม) พอจะสรุปความได้ว่า เมืองสุโขทัยแต่เดิมมีผู้นำคนไทยชื่อ พ่อขุนศรีนาวนำถุมเป็นเจ้าเมืองปกครองอยู่ เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ ขอมสบาดโขลญลำพง ขุนนางขอมได้นำกำลังเข้ายึดกรุงสุโขทัยไว้ได้

เมื่อพวกขอมเริ่มเสื่อมอำนาจลง ในปี พ.ศ. 1780 ได้มีผู้นำ 2 ท่าน คือ พ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมือง ซึ่งเป็นผู้นำคนไทยได้ร่วมมือกันรวบรวมกำลังเข้าขับไล่ขอมออกจากดินแดนแถบนี้และตั้งตนเป็นอิสระ พร้อมกับสถาปนารัฐสุโขทัยเป็นราชธานีของอาณาจักรไทย และได้สถาปนาพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองกรุงสุโขทัยทรงพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ นับเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัยหรือราชวงศ์พระร่วง นับตั้งแต่ พ.ศ. 1792 เป็นต้นมา

ปัจจัยที่เอื้อต่อการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยเป็นราชธานี มีดังนี้

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีขวัญและกำลังใจของประชาชนเนื่องจากมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีความสามารถ การมีนิสัยรักอิสระ ไม่ชอบให้ผู้อื่นมาดขี่ข่มเหง บังคับและบ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์
2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเสื่อมอำนาจของขอม หลังจากที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สิ้นพระชนม์ลง กษัตริย์องค์ต่อมาไม่สามารถรักษาอำนาจของตนในดินแดนที่ยึดครองมาได้ ทำให้หัวเมือง ต่าง ๆ พากันตั้งตนเป็นอิสระ

ระยะเริ่มต้นของการสถาปนารัฐสุโขทัยเป็นราชธานี โดยเฉพาะในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ บ้านเมืองยังไม่มั่นคงมากนัก คนไทยยังอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย บางเมืองยังคงมีอิสระในการปกครอง

ตนเอง ไม่มีการรวมอำนาจไว้ ณ ศูนย์กลางเมืองใดเมืองหนึ่งโดยตรง บางครั้งจึงมีการทำสงครามกันเพื่อแย่งชิงอำนาจและขยายอาณาเขตของเมือง เช่น ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดได้ยกทัพมาตีเมืองตาก

เมื่อสิ้นรัชสมัยของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระราชโอรสองค์ใหญ่ คือ พ่อขุนบานเมือง ได้ขึ้นครองราชย์ สมัยนี้สุโขทัยได้ขยายอำนาจทางการเมืองด้วยการทำสงครามกับหัวเมืองต่าง ๆ โดยมีพระอนุชา คือ พระรามคำแหง เป็นกำลังสำคัญ ซึ่งต่อมาพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพ่อขุนบานเมือง

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง พระองค์ทรงเป็นแม่ทัพไปปราบเมืองต่าง ๆ จนเป็นที่เกรงขามของอาณาจักรอื่น ๆ ดังนั้นเมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์จึงมีหลายเมืองที่ยอมอ่อนน้อมเข้าร่วมอยู่กับอาณาจักรสุโขทัย โดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมิได้ส่งกองทัพไปรบ ได้แก่ เมืองหงสาวดี เมืองสุพรรณบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี เมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ และเมืองนครศรีธรรมราชธานี ทำให้อาณาจักรสุโขทัยมีอาณาเขตแผ่ขยายออกไปกว้างขวางมาก ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ดังนี้

ทิศเหนือ	ครอบคลุมเมืองแพร์ น่าน พลับ จนถึงเมืองหลวงพระบาง
ทิศใต้	ครอบคลุมเมืองคนขี (กำแพงเพชร) พระบาง (นครสวรรค์) แพรก (ชัยนาท) สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี นครศรีธรรมราช จนถึงแหลมมลายู
ทิศตะวันออก	ครอบคลุมเมืองสระหลวงสองแคว (พิษณุโลก) ลุมบาจาย (หล่มเก่า) สระคา และข้ามฝั่งแม่น้ำโขงไปถึงเมืองเวียงจันทน์และเวียงคำ
ทิศตะวันตก	ครอบคลุมเมืองฉอด หงสาวดี จนถึงชายฝั่งทะเลด้านอ่าวเบงกอล

ขณะเดียวกันพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงใช้หลักธรรมในการปกครองเพื่อให้ประชาชนได้อยู่เย็นเป็นสุข ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เจ้าเมืองต่าง ๆ เหล่านี้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ทำให้สุโขทัยปราศจากข้าศึกศัตรูในทุกทิศ นับได้ว่าในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นช่วงสมัยที่อาณาจักรสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด

หลังจากสิ้นรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีกษัตริย์ขึ้นครองราชย์อีก 2 พระองค์ คือ พญาเลอไทย และพญาจ้าวนำถม แต่อาณาจักรสุโขทัยก็เริ่มเสื่อมอำนาจลง บรรดาเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัยได้แยกตัวเป็นอิสระและเมืองประเทศราชที่มีกำลังเข้มแข็งต่างพากันแยกตัวไม่ขึ้นต่อกรุงสุโขทัย เช่น เมืองหงสาวดี เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น นอกจากนี้ในตอนปลายรัชสมัยพญาจ้าวนำถมยังเกิดจลาจลขึ้นอีก เนื่องจากมีการแย่งชิงราชสมบัติจนพญาลีไทยเจ้าเมืองศรีสัชชนาลัยต้องยกกำลังมาปราบทำให้บ้านเมืองสงบลง

หลังทรงปราบจลาจลในกรุงสุโขทัยได้สำเร็จ พญาลีไทยได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติ ทรงพระนามว่า พระมหาธรรมราชาที่ 1 พระองค์ทรงพยายามสร้างอำนาจทางการเมือง เพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้เข้มแข็งมาใหม่ อย่างไรก็ตามอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 ก็ได้ลดลงไปมากกว่าครึ่งเมื่อเทียบกับสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ต่อมาเมื่อสิ้นรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 แล้ว มีพระมหากษัตริย์ขึ้นครองราชย์สืบต่อมาอีก 3 พระองค์ คือ พระมหาธรรมราชาที่ 2 พระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสลือไทย) และพระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल)

กรุงสุโขทัย มีกษัตริย์ปกครอง 9 พระองค์ ดังนี้

1. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
2. พ่อขุนบานเมือง
3. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
4. พญาเลอไทย
5. พญาจันทน์นาค
6. สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไทย)
7. สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 2
8. สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 3 (ใส่อไทย)
9. สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल)

แบบฝึกหัด

ตอนที่ 1 คำชี้แจง ให้นักศึกษาเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว

1. อาณาจักรสุโขทัยถือกำเนิดขึ้นมาได้อย่างไร

- ก. กลุ่มคนไทยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยเลือกทำเลที่มีความอุดมสมบูรณ์
- ข. ที่ตั้งเหมาะสมเป็นศูนย์กลางทางการค้าจึงมีการรวมตัวกันตั้งเป็นเมืองขึ้นมา
- ค. อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่สถาปนาขึ้นมาเป็นรัฐไทย แต่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวาย
- ง. กลุ่มคนไทยรวมตัวกันตั้งตนเป็นอิสระ เพื่อให้หลุดพ้นจากการยึดครองของอาณาจักรขอม

2. กษัตริย์พระองค์แรกที่ขึ้นครองกรุงสุโขทัย คือใคร

- ก. พ่อขุนบางกลางหาว
- ข. พ่อขุนบาลเมือง
- ค. พ่อขุนผาเมือง
- ง. พ่อขุนรามคำแหง

3. บุคคลใดเป็นผู้นำในการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย

- ก. พระร่วง
- ข. พ่อขุนบาลเมือง
- ค. พ่อขุนรามคำแหง
- ง. พ่อขุนบางกลางหาว

4. กษัตริย์ที่ปกครองสุโขทัยมีทั้งหมดกี่พระองค์

- ก. 6 พระองค์
- ข. 7 พระองค์
- ค. 8 พระองค์
- ง. 9 พระองค์

5. ราชวงศ์ของกษัตริย์สุโขทัย คือราชวงศ์ใด

- ก. ราชวงศ์จักรี
- ข. ราชวงศ์วรมัน
- ค. ราชวงศ์สุโขทัย
- ง. ราชวงศ์พระร่วง

6. ถ้าราษฎรเดือดร้อนสามารถยื่นกระดิ่งได้เกิดในสมัยใด

- ก. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
- ข. พ่อขุนบาลเมือง
- ค. พ่อขุนรามคำแหง
- ง. พ่อขุนสามชน

7. เศรษฐกิจในสมัยสุโขทัยเป็นแบบใด

- ก. หัตถกรรม
- ข. อุตสาหกรรม
- ค. อุตสาหกรรมในครัวเรือน
- ง. เกษตรกรรม

8. ลักษณะของสังคมในสมัยสุโขทัยเป็นอย่างไร

- ก. การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของประชาชนโดยระบบศักดินา
- ข. การควบคุมประชาชนผ่านระบบไพร่และระบบกรมกอง
- ค. ลักษณะสังคมเป็นระบบเจ้าขุนมูลนายอย่างชัดเจน
- ง. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนของสุโขทัยเป็นระบบเครือญาติ

ใบความรู้ที่ 2 เรื่อง ประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา

การสถาปนากรุงศรีอยุธยา ในราวปี พ.ศ. 1893 เมื่อกรุงสุโขทัย เริ่มเสื่อมอำนาจลง หัวเมืองต่าง ๆ จึงแข็งข้อ เมืองอู่ทอง ซึ่งเป็น เมืองขึ้นของกรุงสุโขทัยเป็นเมืองใหญ่ พระเจ้าอู่ทอง จึงเริ่มสะสมกองกำลัง และเป็นผู้นำคนไทย ที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง และตอนล่าง ได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้น เป็นอิสระจากสุโขทัย โดยตั้งราชธานีบริเวณ หนองโสน หรือบึงพระราม ซึ่งก็คือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน เหตุที่ย้ายเมืองมาสร้างราชธานีที่ กรุงศรีอยุธยา ก็เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ และเป็นที่รวมของแม่น้ำหลายสาย จึงเป็นปากประตูสู่เมือง ทางด้านเหนือทั้งสุโขทัยและเชียงใหม่ พระเจ้าอู่ทองทรงเป็นปฐมกษัตริย์ในราชวงศ์อู่ทอง ทรงพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ครองราชย์ปกครองกรุงศรีอยุธยาอยู่นานเป็นเวลาถึง 20 ปีกรุงศรีอยุธยา มีความเป็น ปึกแผ่นมั่นคงมาโดยลำดับ ทั้งนี้เพราะทำเล ที่ตั้ง มีความเหมาะสมหลายประการ คือ

1. ในด้านยุทธศาสตร์ มีภูมิประเทศเป็นเกาะ มีแม่น้ำล้อมรอบ 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี
2. ในด้านเศรษฐกิจ เป็นศูนย์กลางการคมนาคม เพราะมีแม่น้ำไหลผ่านถึง 3 สาย พื้นดินอุดมสมบูรณ์ เหมาะในการทำอาชีพเกษตรกรรมตั้งอยู่ใกล้ทะเล และส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าในการค้า กับต่างประเทศ กรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานีอยู่เป็นระยะเวลาถึง 417 ปี มีกษัตริย์ปกครองถึง 5 ราชวงศ์ ดังนี้

1. ราชวงศ์อู่ทอง (พ.ศ. 1893 - 1913 และ พ.ศ. 1931 - 1952)
2. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ (พ.ศ. 1913 - 1931 และ พ.ศ. 1952 - 2112)

3. ราชวงศ์สุโขทัย (พ.ศ. 2112 - 2172)
4. ราชวงศ์ปราสาททอง (พ.ศ. 2172 - 2231)
5. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง (พ.ศ. 2231 - 2310)

พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา มี 5 ราชวงศ์ คือ

1. ราชวงศ์อู่ทอง มีกษัตริย์ 3 พระองค์
2. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ มีกษัตริย์ 13 พระองค์
3. ราชวงศ์สุโขทัย มีกษัตริย์ 7 พระองค์
4. ราชวงศ์ปราสาททอง มีกษัตริย์ 4 พระองค์
5. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง มีกษัตริย์ 6 พระองค์ รวมมีพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น 33 พระองค์

การปกครอง การจัดการปกครองในระยะแรก เป็นการนำเอาลักษณะการปกครองในสมัยสุโขทัย และการปกครองของขอม เข้ามาใช้ ฐานะของพระมหากษัตริย์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยสุโขทัย คือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ ทรง มีอำนาจสูงสุด ในการปกครอง ซึ่งเรียกว่า การปกครองระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ การจัดระเบียบการปกครองในสมัยอยุธยา แบ่งได้เป็น 2 สมัย ดังนี้ คือ

1. สมัยอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. 1893 - 1991) มีลักษณะดังนี้ การปกครองส่วนกลาง หรือการปกครอง ภายในราชธานี เรียกว่า การปกครองแบบจตุสดมภ์ มีขุนนาง" 4 ฝ่าย ทำหน้าที่ดังนี้ กรมเวียง มีหน้าที่ดูแล ความสงบเรียบร้อยในราชธานี กรมวัง มีหน้าที่เกี่ยวกับงานพระราชพิธีต่าง ๆ กรมคลัง มีหน้าที่เก็บพระราช ทรัพย์ และผลประโยชน์ของแผ่นดิน กรมนา มีหน้าที่ดูแลการทำเรือกสวน ไร่นา และเก็บเสบียงไว้ใช้ในยาม สงคราม การปกครองส่วนภูมิภาค ได้แก่ เมืองที่อยู่นอกราชธานี โปรดให้เจ้านาย และขุนนางที่ไว้วางพระทัย ไป" ปกครอง แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ เมืองหน้าด่าน ได้แก่ เมืองที่อยู่รอบราชธานีทั้ง 4 ทิศ เมืองชั้นใน ได้แก่ เมืองที่อยู่ไม่ไกลราชธานีมากนัก เมืองชั้นนอก ได้แก่ เมืองที่อยู่ห่างไกลจากราชธานีมาก หัวเมือง ประเทศราช ได้แก่ หัวเมืองที่อ่อนน้อม ยอมเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา โปรดให้ เจ้านายพื้นเมืองปกครอง กันเอง

2. การปรับปรุงการปกครองครั้งใหญ่ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้โปรดให้ปฏิรูปการปกครองครั้งสำคัญ ในปี พ.ศ. 1991 การปฏิรูปการปกครอง" ดังกล่าวได้ใช้ตลอดมาจน สิ้นสุดสมัยอยุธยา ผลการปรับปรุงการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีดังนี้คือ" เปลี่ยนชื่อกรม ต่าง ๆ ของจตุสดมภ์ เป็นดังนี้ กรมเวียง ใช้ชื่อว่า นครบาล กรมวัง ใช้ชื่อว่า ธรรมาธิกรณ์ กรมคลัง ใช้ชื่อว่า โกษาธิบดีกรมนา ใช้ชื่อว่า เกษตราธิการ โปรดให้แยกงานฝ่ายทหารและพลเรือนออกจากกัน โดยกำหนดให้ สมุหกลาโหมเป็นหัวหน้าฝ่ายทหาร และสมุหนายก เป็นหัวหน้าฝ่ายพลเรือน แบ่งหัวเมืองชั้นนอกเป็นเมืองชั้น เอก โท ตริ ตามลำดับ การปกครองหัวเมืองประเทศราช โปรดให้เจ้านายของชนชาตินั้น ปกครองกันเอง โดย ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาให้ตามลำดับ ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการปกครองในสมัยอยุธยา คือการแย่งชิง ราชสมบัติและอำนาจของขุนนางฝ่ายต่าง ๆ เนื่องจากขาดความสามัคคี และไม่มีระบบการสืบราชสมบัติที่ แน่นนอนขาดประสิทธิภาพ

แบบฝึกหัดเรื่อง พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของสมัยอยุธยา

*****

คำชี้แจง ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง

1. สมเด็จพระนเรศวรมหาราชอยู่ในราชวงศ์ใด

ก. ราชวงศ์อู่ทอง	ข. ราชวงศ์สุโขทัย
ค. ราชวงศ์ปราสาททอง	ง. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง
2. ปัจจัยสำคัญข้อใดถือว่าเป็นจุดเด่นทางยุทธศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยามากที่สุด

ก. มีกำแพงมั่นคง	ข. อยู่ใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยา
ค. ลักษณะเป็นเกาะมีแม่น้ำล้อมรอบ	ง. มีสุโขทัยเป็นเมืองหน้าด่าน
3. ข้อใดกล่าวถึงการจัดการปกครองสมัยอยุธยา ได้ถูกต้อง

ก. เมืองราชบุรีเป็นเมืองหน้าด่านสมัยอยุธยาตอนต้น
ข. สมุหพระกลาโหมเป็นหัวหน้าดูแลราชการฝ่ายพลเรือน
ค. เมืองประเทศราชมีหน้าที่ส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทองให้แก่ราชธานี
ง. สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงแยกกิจการทหารออกจากฝ่ายเรือน
4. ข้อใดจัดว่าเป็นนโยบายการค้าที่สำคัญของไทยสมัยอยุธยา

ก. การค้าเสรี	ข. การค้าผ่านจีน
ค. การค้าแบบสินเชื่อ	ง. การค้าแบบผูกขาด
5. ข้อใดกล่าวถึงชนชั้นในสมัยอยุธยา ไม่ถูกต้อง

ก. ไพรคือราษฎรทั่วไป
ข. สูงสุดคือกษัตริย์ ต่ำสุดคือทาส
ค. การเปลี่ยนแปลงฐานะชนชั้นเป็นไปอย่างง่าย
ง. พระสงฆ์เป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างชนชั้นต่าง ๆ
6. ไพรหลวง มีลักษณะอย่างไร

ก. ขึ้นตรงต่อเจ้านาย	ข. ขึ้นตรงต่อขุนนาง
ค. ขึ้นตรงต่อเจ้าเมือง	ง. ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์
7. ศิลปวัฒนธรรมสมัยอยุธยาเป็นผลสืบเนื่องมาจากสิ่งใดมากที่สุด

ก. ความศรัทธาในศาสนาพุทธ	ข. สภาพจิตใจและสังคมของพลเมือง
ค. การศึกษาวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน	ง. เชื้อถือในพระมหากษัตริย์ว่าเป็นสมมติเทพ

8. ลักษณะเด่นและสวยงามที่สุด ด้านสถาปัตยกรรมของกรุงศรีอยุธยาคืออะไร
ก. เจดีย์	ข. วิหาร
ค. พระพุทธรูป	ง. พระปรางค์
9. ชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับอยุธยาคือชาติใด
ก. อังกฤษ	ข. โปรติเกส
ค. สเปน	ง. ฝรั่งเศส
10. ข้อใดคือสิ่งที่ทำให้อยุธยาสามารถติดต่อค้าขายกับต่างประเทศได้สะดวกมากที่สุด
ก. เพราะอยุธยาอยู่ใกล้ทะเล	ข. เพราะอยุธยาเข้มแข็ง
ค. เพราะอยุธยามีสินค้าราคาถูก	ง. เพราะอยุธยาติดกับต่างประเทศ

*****

ใบความรู้ที่ 3 เรื่อง ประวัติศาสตร์กรุงธนบุรี

การสถาปนากรุงธนบุรี

หลังจากที่กรุงศรีอยุธยาสูญเสียเอกราชให้แก่พม่าแล้ว บ้านเมืองของประเทศไทยในสมัยนั้นก็อยู่ในสภาวะร่ำราละสลาย เนื่องจากขาดพระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศ ประชาชนที่ยังเหลือชีวิตรอดก็พากันหลบซ่อนตัวอยู่ตามป่า และตามหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลเมืองหลวง อย่างไรก็ตาม การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 นี้ ก็ยังมีอีกหลายหัวเมืองที่ปลอดภัยจากการเข้าทำลายของพม่า จึงมีกลุ่มผู้นำคนไทยพยายามตั้งตัวขึ้นเป็นเจ้าชุมนุมขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อรวบรวมกำลังของประชาชนเข้ากอบกู้อิสรภาพให้แก่ประเทศชาตินั่นเอง สำหรับชุมนุมของคนไทยที่พยายามตั้งตัวขึ้นมาแบ่งออกได้เป็น 5 ชุมนุม ได้แก่

1. ชุมนุมเจ้าพิมาย
2. ชุมนุมเจ้าพระฝาง
3. ชุมนุมเจ้าพระยาพิชัยโลก
4. ชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช
5. ชุมนุมเจ้าตาก หรือพระยาตาก(สิน)

โดยกลุ่มชุมนุมเจ้าตากหรือพระยาตาก(สิน)ถือเป็นกลุ่มชุมนุมที่สำคัญ ที่ทำให้ประเทศไทยสามารถกอบกู้เอกราชกลับคืนมาจากพม่าได้ โดยพระยาตากใช้เวลาในการเรียกร้องเอกราชคืนมาเพียง 7 เดือน เท่ากับว่าประเทศไทยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่ายังไม่ทันข้ามปี

พระราชประวัติของพระเจ้าตากสินมหาราชและการกอบกู้เอกราชให้แก่ประเทศไทย

‘สิน’ คือ พระนามเดิมของพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งนายสินเป็นเพียงสามัญชนคนธรรมดา มีบิดาชื่อขุนพิพัฒน์ (ไหยอง-เชื้อชาติจีน) และมีมารดาชื่อ นางนกเอี้ยง นายสินได้รับการศึกษาอบรมจนเมื่อเติบโตใหญ่ก็ได้เข้ารับราชการเป็นขุนนางในตำแหน่ง ‘เจ้าเมืองตาก’ และด้วยฝีมือการรบที่เข้มแข็งสมชายชาติทหาร จึงทำให้พระองค์ถูกเกณฑ์กำลังมาช่วยรักษาเอกราชของกรุงศรีอยุธยาไว้ แต่ด้วยความท้อใจพระองค์จึงยกพรรคพวกรวมได้ประมาณ 500 คน ตีฝ่าวงล้อมของทหารพม่าออกไป และพระยาตากก็ได้ไปรวบรวมกำลังพลจากหัวเมืองในฝั่งทะเลตะวันออก พร้อมลงหลักปักฐานที่เมืองจันทบุรี เนื่องจากเห็นว่าเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวปลาอาหาร หลังจากที่พระยาตากต่อเรือและสามารถรวบรวมกำลังผู้คนได้พร้อมจำนวนหนึ่งแล้ว พระยาตากก็ตัดสินใจเคลื่อนทัพเรือเพื่อมุ่งหน้าเข้าโจมตีกองทัพของพม่าที่ค่ายโพธิ์สามต้นทันที ในศึกครั้งนั้น พระยาตากก็ได้สังหารสุกี้พระนายกองจนตายในสนามรบ ทำให้ประเทศไทยสามารถกอบกู้เอกราชจากพม่าได้อีกครั้ง หลังจากที่พระยาตากสามารถกอบกู้เอกราชได้สำเร็จแล้ว เจ้านายและข้าราชการทั้งหลายก็พร้อมใจกันอัญเชิญให้พระยาตาก ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นผู้กอบกู้เอกราชให้แก่แผ่นดิน โดยทรงพระนามว่า “สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 4” อย่างไรก็ตาม ประชาชนทั่วไปก็ยังนิยมเรียกพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ว่า “พระเจ้าตากสิน หรือพระเจ้ากรุงธนบุรี” เสียมากกว่า หลังจากที่กอบกู้เอกราชให้แก่ประเทศไทยได้แล้วพระเจ้าตากสินมหาราชก็ทรงเห็นว่า สภาพของกรุงศรีอยุธยาในครานั้นเสื่อมโทรมลงไปจากเดิมมาก เนื่องด้วยเพราะถูกทหารพม่าทำลายบ้านเมืองอย่างเสียหายด้วยวิธีการรบแบบกองโจร อีกทั้งยังเห็นว่ากรุงศรีอยุธยานั้นมีอาณาเขตที่กว้างใหญ่เกินกว่าที่กำลังของตนจะสามารถรักษาไว้ได้ และตั้งอยู่ห่างจากปากน้ำมากทำให้ไม่เหมาะต่อการค้าทางทะเล และสิ่งสำคัญประการสุดท้ายก็คือ เหตุผลที่ข้าศึกล่วงรู้ถึงภูมิประเทศของไทยเป็นอย่างดี ทำให้ฝ่ายไทยอาจเสียเปรียบด้านการถูกโจมตีได้ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้พระเจ้าตากสินตัดสินใจที่จะย้ายราชธานีไปตั้งอยู่ที่กรุงธนบุรีแทน เนื่องจากทรงเห็นถึงข้อดีหลายๆประการดังต่อไปนี้

1. กรุงธนบุรีเป็นเมืองขนาดเล็ก สามารถดูแลควบคุมได้อย่างทั่วถึง
2. กรุงธนบุรีตั้งอยู่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้สะดวกต่อการติดต่อค้าขาย
3. กรุงธนบุรีมีช่องทางในการหลบหนีได้ง่ายกว่า ในกรณีที่ถูกข้าศึกโจมตีจนไม่อาจรับมือได้ ก็สามารถย้ายฐานที่ตั้งไปอยู่ที่จันทบุรีได้
4. กรุงธนบุรีธนบุรีมีป้อมปราการที่แข็งแรงซึ่งเคยก่อสร้างไว้ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

การรวบรวมไทยให้เป็นปึกแผ่น และการขยายอาณาจักร

พระเจ้าตากสินใช้เวลาเพียง 3 ปี ในการกอบกู้เอกราชและรวบรวมชนชาวไทยให้เป็นปึกแผ่นได้ดังเดิม โดยสาเหตุสำคัญที่พระเจ้าตากสินมหาราชประสบความสำเร็จในการกอบกู้เอกราชหรือการรวบรวมคนไทยได้อย่างแน่นแฟ้นนั้น ก็เป็นเหตุผลมาจากพระปรีชาสามารถในการรบ การมัดใจคน และการสร้างระเบียบวินัยหรือก้าหาญให้แก่ทหารของพระองค์แต่หลังจากที่กรุงธนบุรีถูกสถาปนาขึ้นเป็นราชธานีแล้ว ไทย

ก็ยังคงต้องร่วมสู้รบกับพม่าอีกถึง 9 ครั้ง เพื่อปกป้องอาณาจักรไทย แต่ในทุกครั้งพระเจ้าตากสินก็ยัง
สามารถป้องกันบ้านเมืองให้ปลอดภัยไว้ได้โดยสำเร็จ

การขยายอาณาจักร

เมื่อเหตุการณ์วุ่นวายภายในกรุงธนบุรีสงบเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าตากสินมหาราชก็ทรงเริ่มคิดที่จะ
ขยายอาณาเขตไปยังประเทศที่อยู่ใกล้เคียง ดังต่อไปนี้

1. ขยายอาณาจักรไปยังเขมร

ครั้งแรกเป็นช่วงเวลาที่เขมรกำลังเกิดการแย่งอำนาจกันเองในประเทศ พระเจ้ากรุงธนบุรีจึง
โปรดให้พระยาอภัยภักดีหรือทองด้วงและพระยาอนุชิตราชาหรือบุญมัยยกทัพไปปราบปราม แต่ก็ยังไม่
สำเร็จ เพราะเขมรเกลี้ยกล่อมชาวลื้อว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินเสด็จสวรรคต ทำให้พระยาอภัยภักดีและ
พระยาอนุชิตราชารีบยกทัพกลับมา ภายหลังไม่นานพระเจ้าตากสินก็โปรดให้ยกทัพไปโจมตีเขมรเป็นครั้งที่สอง
และครั้งนี้ก็สามารถตีเขมรได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2314 และได้เขมรกลับมาเป็นประเทศราชของไทย
นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2323 พระเจ้าตากสินก็ได้โปรดให้ยกทัพไปปราบกบฏในเขมร แต่ยังไม่ทันจะสำเร็จก็
ต้องยกทัพกลับมาไทย เพราะเกิดเหตุจลาจลในกรุงธนบุรีพอดี

2. การขยายอำนาจไปยังลาว

พระเจ้าตากสินได้ยกทัพไปตีเมืองลาวถึง 2 ครั้ง คือ ปี พ.ศ.2319 ในศึกจำปาศักดิ์ และปี
พ.ศ.2321 ในศึกเวียงจันทน์ ซึ่งผลของการทำสงครามทั้ง 2 ครั้ง ปรากฏว่าไทยเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะโดยตลอด
และได้ลาวเป็นประเทศราช ส่วนในครั้งที่ทำศึกเวียงจันทน์ สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกที่เป็นแม่ทัพไทยใน
ขณะนั้น ก็ได้อัญเชิญพระพุทธมหายานนิรันตปฏิมากร หรือ พระแก้วมรกต และพระบาง กลับมาจากเวียง
จันทน์เพื่อมาประดิษฐานอยู่ที่กรุงธนบุรีด้วย การขยายอำนาจในสมัยกรุงธนบุรีทำให้อาณาเขตของประเทศไทย
ในสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินกินบริเวณกว้างขวางมากขึ้น ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ได้แก่ เมืองหลวงพระบาง เวียงจันทน์

ทิศตะวันออก ได้แก่ ลาว และเขมรฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ยาวไปจนถึงดินแดนญวน

ทิศใต้ ได้แก่ เมืองกลันตัน ตรังกานู และไทรบุรี

ทิศตะวันตก ได้แก่ เมืองเมาะตะมะ ทวาย และตะนาวศรี

นับว่าพระเจ้าตากสินทรงเป็นมหาวีรกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ผู้กระทำคุณประโยชน์เอาไว้ให้แก่
ประเทศชาติของเราอย่างมากมาย แต่ในช่วงปลายรัชกาล พระองค์เกิดอาการเสวยพระจริต ทำให้จำเป็นต้อง
ถูกข้าราชการปลดพระองค์ออกจากราชสมบัติ ทำให้พระเจ้าตากสินรวมระยะเวลาในการครองราชย์อยู่ได้
เพียง 15 ปี เท่านั้น และสิ้นสุจริตสมัยในการปกครองกรุงธนบุรีในปี พ.ศ. 2325

การปกครองในสมัยกรุงธนบุรี ยังคงยึดถือแนวทางปฏิบัติตามแบบอย่างของกรุงศรีอยุธยาในสมัยของ
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังต่อไปนี้

ส่วนราชการแบ่งออกเป็น

1. การปกครองส่วนกลาง

1.1 อัครมหาเสนาบดี 2 ตำแหน่ง ได้แก่

- สมุหนายก เป็นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายพลเรือน ทำหน้าที่ดูแลหัวเมืองฝ่ายเหนือ
- สมุหพระกลาโหม เป็นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายทหาร ทำหน้าที่ดูแลหัวเมืองฝ่ายใต้

1.2 การบริหารราชการเรียกว่า “จตุสดมภ์” ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กรม ได้แก่

- กรมเวียง (นครบาล) ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง
- กรมวัง (ธรรมาธิการ) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ธรรมาธิการ ทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับราชสำนัก โดยช่วยเหลือพระมหากษัตริย์ในด้านการพิจารณาคดีความของราษฎร
- กรมคลัง (โกษาธิบดี) ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน และดูแลรักษาพระราชทรัพย์ส่วน

พระมหากษัตริย์ที่ได้มาจาก ส่วย อกร และบังคับบัญชากรมท่า เนื่องจากการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ

- กรมนา (เกษตรราชการ) ทำหน้าที่ดูแลนาหลวง และเก็บภาษีทางข้าว

2. การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งหัวเมืองออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

2.1 หัวเมืองชั้นใน หรือ เมืองจัตวา จะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้กับราชธานี มักเป็นเมืองเล็กๆ ที่มีขุนนางชั้นผู้น้อย หรือ จำเมือง เป็นผู้ดูแลเมือง ยกตัวอย่างเช่น เมืองพระประแดง เมืองนนทบุรี เมืองสามโคก เป็นต้น

2.2 หัวเมืองชั้นนอก จะเมืองที่ตั้งอยู่นอกราชธานีออกไป และจะแบ่งออกตามขนาดและความสำคัญของเมืองด้วย โดยจะมีการกำหนดฐานะให้หัวเมืองชั้นนอกเป็นเมืองชั้น ‘เอก’ ‘โท’ ‘ตรี’ หรือ ‘จัตวา’ และมีรูปแบบการบริหารราชการที่เหมือนกับสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ฐานะของเมืองจะไม่เหมือนเดิม

2.3 หัวเมืองประเทศราช จะเป็นเมืองที่กรุงธนบุรีแต่งตั้งเจ้าเมืองและให้อิสระแก่เขาผู้นั้นในการปกครองเมืองนั้นๆ อย่างไรก็ตาม หัวเมืองประเทศราชจะต้องปฏิบัติตามนโยบายที่เมืองหลวงออกคำสั่ง และจะต้องส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทอง หรือเครื่องราชบรรณาการตามที่เมืองหลวงกำหนดไว้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น เชียงใหม่ หลวงพระบาง เวียงจันทร์ จำปาศักดิ์ นครศรีธรรมราช ปัตตานี และเขมร เป็นต้น

ด้านเศรษฐกิจสมัยกรุงธนบุรี

การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ทำให้เศรษฐกิจไทยเสียหายลงไปอย่างมาก เนื่องจากประชากรชาวไทยต้องบาดเจ็บล้มตายในสงครามกันไปหลายหมื่นคน ส่วนผู้รอดชีวิตที่เหลือก็ต้องอพยพหนีตายกันอย่างอดอยาก บางส่วนจำเป็นต้องใช้วิธีปล้นสะดมและฆ่าฟันกันเองเพื่อความอยู่รอด คนที่อ่อนแอกว่าก็พากันล้มตายเพราะขาดอาหาร หรือล้มตายเพราะเป็นโรคระบาด ในขณะที่ประชาชนบางส่วนก็หันไปพึ่งพระบารมีของพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อความอยู่รอด ซึ่งพระเจ้าตากสินก็ได้ทำหน้าที่ของกษัตริย์โดยการฟื้นฟูเศรษฐกิจด้วยวิธีดังต่อไปนี้

1. พระเจ้าตากสินทรงสละราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อนำไปแลกกับข้าวสารที่นำเข้ามาจากต่างชาติ และนำไปแจกจ่ายให้กับราษฎรที่ยากไร้ รวมถึงได้พยายามเร่งรัดการทำนาควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ประชากรของพระองค์มีข้าวบริโภคเพียงพอ

2. พระเจ้าตากสินทรงส่งเสริมให้เกิดการค้าขายกับต่างประเทศ ทั้งนี้ก็เพื่อหารายได้มาใช้ทำสงคราม และใช้บูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ซึ่งรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายต่างประเทศ ได้แก่ การเก็บภาษีเบิกร่อง หรือ ค่าปากเรือ ภาษีขาเข้า – ภาษีขาออก

3. พระเจ้าตากสินทรงสนับสนุนให้เกิดนโยบายประหยัด โดยให้ประชากรใช้สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างคุ้มค่ามากที่สุด

อย่างไรก็ตาม พระเจ้าตากสินก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ประชาชนโดยส่วนใหญ่ยังคงพบเจอกับปัญหาความอดอยากอยู่โดยตลอด ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากในรัชสมัยของพระองค์มีการทำสงครามอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ราษฎรไม่มีเวลาในการทำมาหากิน อีกทั้งยังมีปัญหาของภัยธรรมชาติ ทำให้เกิดภาวะฝนแล้งยาวนาน ทำนาไม่ได้ผล และถูกหนุมากัดกินข้าวในนาและยังฉวาง รวมไปถึงปัญหาเรื่องความไม่มั่นคง ทั้งเรื่องที่คุณยังคงกระจัดกระจายไปทั่วทุกสารทิศ เป็นผลให้ต่างชาติยังไม่กล้าเสี่ยงเข้ามาลงทุนในประเทศไทย เพราะเกรงว่าจะถูกยึดทรัพย์สินไปเป็นของหลวง ถึงกระนั้น พระเจ้าตากสินก็ยังพยายามส่งเสริมการค้าขายกับต่างประเทศให้มากขึ้น โดยการส่งเสริมการต่อเรือพาณิชย์ อันเป็นผลให้มีช่องทางในการเก็บภาษีเข้าท้องพระคลัง ซึ่งมีเรือค้าขายจากเมืองจีนมาติดต่อยู่บ่อยครั้ง

ด้านการศึกษาสมัยกรุงธนบุรี

การศึกษาในสมัยกรุงธนบุรียังคงมีศูนย์กลางการศึกษาอยู่ที่วัดและวัง โดยวัดจะเป็นสถานที่สำหรับศึกษาเรียนรู้ของราษฎรทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเด็กผู้ชาย โดยเด็กเหล่านั้นจะต้องไปศึกษาและพักอาศัยอยู่กับพระที่วัดเลย วิชาที่เด็กวัดจะได้เรียนได้แก่ การอ่านเขียนภาษาไทย ภาษาบาลี – สันสกฤต และวิชาเลขเพื่อใช้คำนวณค้าขาย ซึ่งวิชาเหล่านี้จำเป็นต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ วังจะเป็นสถานศึกษาสำหรับบุตรของพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งวิชาที่สอนก็จะแตกต่างออกไปจากที่ราษฎรเรียนในวัด โดยจะเน้นเรื่องการเมืองการปกครอง วิชาการป้องกันตัว ทั้งนี้ก็เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการรับราชการต่อไปในอนาคตนั่นเอง อีกหนึ่งวิชาที่เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ก็คือ วิชาชีพ ซึ่งโดยมากจะเป็นการถ่ายทอดความรู้จากพ่อแม่สู่ลูก การที่พ่อแม่ประกอบวิชาอาชีพอะไร ก็มักจะถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีไว้ให้แก่ลูกหลานสืบไป เช่น วิชาแพทย์แผนโบราณ หรือ วิชาช่าง เป็นต้น ส่วนเด็กผู้หญิงจะร่ำเรียนวิชาการเย็บปักถักร้อย ทำกับข้าว การฝึกอบรมมารยาทของสตรีจากแม่ มากกว่าการเรียนหนังสือเหมือนเด็กผู้ชาย ทั้งนี้ก็เพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้านแม่เรือนในอนาคตนั่นเอง

ด้านศาสนาสัมัยกรุงธนบุรี

การเสียดวงศรียุทธยาครั้งที่ 2 ทำให้พระพุทธศาสนาในช่วงยุคสมัยนั้นตกต่ำไปเป็นอย่างมาก หลังจาก
ที่พระเจ้าตากสินขึ้นครองราชย์ พระองค์จึงทรงตั้งพระทัยที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับมามั่นคงอีกครั้ง
โดยสามารถสรุปพระราชภารกิจทางด้านศาสนา ได้ดังต่อไปนี้

1. พระเจ้าตากสินทรงนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ที่ไปอาศัยอยู่ตามสถานที่ต่างๆให้กลับมาประชุม
ร่วมกันที่วัดบางหว้าใหญ่ หรือ วัดระฆังโฆสิตาราม จากนั้นจึงแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดประดู่ให้ขึ้นเป็นพระสังฆราช
อีกทั้งยังจัดตั้งพระราชอาคันตุกะให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลพระอารามต่างๆที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงธนบุรีด้วย
2. ครั้งที่พระเจ้าตากสินเสด็จไปปราบชุมนุมของเจ้านครศรีธรรมราช พระองค์ได้เสด็จไป
บำเพ็ญพระราชกุศลที่พระอารามในวัดพระศรีมหาธาตุ เมืองนครศรีธรรมราชด้วย จากนั้นก็ทรงอัญเชิญ
พระไตรปิฎกขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่กรุงธนบุรี และสั่งให้มีการคัดลอกจารเอาไว้ทุกหมวดหมู่ ก่อนจะเชิญกลับไป
ประดิษฐานไว้ที่เมืองนครศรีธรรมราชตามเดิม
3. ครั้งที่พระเจ้าตากสินเสด็จเยี่ยมหัวเมืองเหนือ พระองค์ก็ทรงแต่งตั้งให้มีพระราชอาคันตุกะ
ตามหัวเมืองต่างๆ และโปรดให้มีการรวบรวมพระไตรปิฎกทางหัวเมืองเหนือกลับมาสอบชำระที่กรุงธนบุรีด้วย
จากนั้นจึงสั่งให้ส่งกลับไปใช้เป็นฉบับหลวงดังเดิม
4. พระเจ้าตากสินทรงอุปถัมภ์พระภิกษุ สามเณร และยังทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทาง
ศาสนาอยู่เสมอในทุกวันสำคัญทางศาสนา พระเจ้าตากสินทรงรับสั่งให้ปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่ง เช่น วัดบางยี่
เรือใต้ หรือ วัดอินทาราม อันเป็นพระอารามหลวง และโปรดให้ประดิษฐานพระอัฐิของสมเด็จพระพันปีหลวง
กรมพระเทพามาตย์ไว้ที่นั่นด้วย นอกจากนี้ ในปี พ.ศ.2321เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้รับ

หน้าที่เป็นแม่ทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ ก็ได้มีการอัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานเอาไว้ที่กรุงธนบุรีด้วย เหตุการณ์ปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

หลังจากที่พระเจ้าตากสินขึ้นครองราชย์มาได้เพียงไม่นาน ในช่วงปลายรัชกาลของพระองค์ ก็ปรากฏว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงมีพระอารมณ์และการแสดงออกที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ประวัติศาสตร์เล่าว่า พระเจ้าตากสินทรงหมกมุ่นอยู่แต่เฉพาะการนั่งวิปสนากรรมฐานเพียงเท่านั้น และเข้าพระทัยไปเองว่า พระองค์ทรงมีดวงตาเห็นธรรมและสำเร็จธรรมจนถึงขั้นโสดาบันแล้ว มากไปกว่านั้น พระเจ้าตากสินยังทรงบังคับให้พระสงฆ์ทั้งหลายมากกราบไหว้บูชาพระองค์ และหากพระสงฆ์รูปใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่พระองค์ตรัสไว้ ก็จะมีโทษอย่างรุนแรง ทำให้สร้างความเดือดร้อนและจลาจลไปทั่วทั้งเมือง ทำให้พระยาสรรรค์เห็นโอกาสและคิดก่อการกบฏขึ้นเพื่อตั้งตนเองเป็นใหญ่ อีกทั้งยังบังคับให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ออกผนวช แต่เมื่อสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกทราบเรื่องราวในระหว่างที่ยกทัพไปตีเขมร ท่านจึงได้รับยกทัพกลับมาที่กรุงธนบุรีทันที และได้ปราบดาภิเษกตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่แทนที่พระเจ้าตากสิน ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2325 ทรงพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก” และนี่ก็นับเป็น เหตุการณ์ครั้งประวัติศาสตร์ของการสิ้นสุดกรุงธนบุรีนับแต่นั้นเป็นต้นมา

แบบฝึกหัดเรื่อง พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของสมัยกรุงธนบุรี

*****

คำชี้แจง ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง

1. อาณาจักรกรุงธนบุรีมีอายุกี่ปี
  - ก. 15 ปี
  - ข. 20 ปี
  - ค. 25 ปี
  - ง. 30 ปี
2. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงขึ้นครองราชย์เมื่อปีพ.ศ.ใด
  - ก. พ.ศ 2522
  - ข. พ.ศ 2310
  - ค. พ.ศ 2410
  - ง. พ.ศ 2510
3. กรุงธนบุรีมีพระมหากษัตริย์กี่พระองค์
  - ก. 1 พระองค์
  - ข. 2 พระองค์
  - ค. 3 พระองค์
  - ง. 4 พระองค์
4. ก่อนจะมาอุปถัมภ์เอกราชพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเดินทางไปตั้งฐานกำลังที่เมืองใด
  - ก. เมืองลพบุรี
  - ข. เมืองพิษณุโลก
  - ค. เมืองเพชรบุรี
  - ง. เมืองจันทบุรี
5. ข้อใดไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้พระยาตากตัดสินพระทัยย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่กรุงธนบุรี
  - ก. เป็นเมืองขนาดเล็กป้องกันง่าย
  - ข. สะดวกในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ
  - ค. เป็นเมืองที่มีภูมิทัศน์สวยงาม
  - ง. สามารถควบคุมการเดินทางเรือทะเลที่เข้าออกบริเวณอ่าวไทยได้

6.พระมหากษัตริย์พระองค์ใดเป็นผู้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี

- ก. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
- ข. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
- ค. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ง. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

7. เมืองหลวงของกรุงรัตนโกสินทร์คือกรุงอะไร

- ก. กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา
- ข. กรุงเทพฯ
- ค. กรุงรัตนโกสินทร์
- ง. กรุงธนบุรี

8.การเลิกทาสเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์องค์ใด

- ก. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ข. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ค. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ง. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

9.กรุงรัตนโกสินทร์สถาปนาขึ้นในปีพ.ศ.ใด

- ก. พ.ศ 2425
- ข. พ.ศ 2325
- ค. พ.ศ 2324
- ง. พ.ศ. 2225

10.สภาพการเมืองการปกครองของรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นการปกครองแบบใด

- ก. ระบอบเผด็จการ
- ข. แบบพ่อปกครองลูก
- ค. ระบอบประชาธิปไตย
- ง. ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ใบความรู้ที่ 5 เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น(รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3)

เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกปราบการจลาจลที่เกิดขึ้นในปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จนบ้านเมืองอยู่ในความสงบเรียบร้อย พวกขุนนางข้าราชการและราษฎรทั้งหลายจึงเห็นพ้องต้องกันในการอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์สมบัติในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2325 พระนามที่ปรากฏในพระสุพรรณบัฏ คือ “สมเด็จพระบรมราชาธิราชรามธิบดีฯ” ส่วนพระนาม “พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก” นั้น เป็นพระนามที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถวาย นับว่าพระองค์เป็นปฐมกษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์องค์แรกแห่งราชวงศ์จักรี มีพระนามเดิมว่า ทองด้วง ประสูติเมื่อวันพุธแรม 4 ค่ำ เดือน 4 ปีมะโรง พ.ศ. 2279 เป็นบุตรคนที่ 4 ของหลวงพินิจอักษร ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) และเจ้าแม่วัดดุสิต ซึ่งเป็นพระนมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

เมื่อพระชนมายุได้ 21 ปี ทรงผนวชอยู่ที่วัดมหาธาตุ เมื่อลาสิกขาบทออกมาได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กของพระเจ้าอู่ทอง เมื่อพระชนมายุได้ 24 พรรษา ทรงดำรงตำแหน่งเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ต่อมาได้แต่งงานกับนางสาวนาค พระชนมายุได้ 32 พรรษา ได้เข้ามารับราชการใน

สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระราชวรินทร์ เจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา ต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งเป็นพระยาอภัยภทรณฤทธิ เป็นพระยายมราชและเป็นเจ้าพระยาจักรี

ใน พ.ศ. 2320 ได้รับความดีความชอบที่ไปปราบหัวเมืองลาวได้ จึงได้รับพระราชทานตำแหน่งสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก และใน พ.ศ.2525 ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชรามธิบดีฯ หรือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงครองราชย์อยู่ 28 ปี เสด็จสวรรคตด้วยพระโรคชรา เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2352 มีพระชนมายุได้ 74 พรรษา ถึงสมัยรัชกาลที่ 9 ทรงได้รับพระราชทานสัญญาเป็น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ขณะที่พระองค์ได้สถาปนาขึ้นเป็นองค์ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ช่วงระยะเวลานั้นได้สืบเนื่องมาจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 และการรบบ่งกันมากในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช บ้านเมืองทรุดโทรมเสียหายมาก ดังนั้นพระองค์จึงต้องฟื้นฟูบ้านเมืองโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะฟื้นฟูอำนาจของอาณาจักรไทยขึ้นมาใหม่ ทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรม โดยสืบทอดงานต่อจากสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งมีระยะเวลาค่อนข้างสั้น เช่น การฟื้นฟูอำนาจทางการเมือง ได้แก่ สถาปนาศูนย์กลางอันมั่นคงของอาณาจักร เช่น การสร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในอาณาจักร การทำศึกสงครามป้องกันเอกราชของประเทศ การขยายอำนาจและการรักษาอิทธิพลของไทยในเขตประเทศราช การฟื้นฟูความเจริญวัฒนธรรม เช่น ขนบธรรมเนียมราชประเพณีต่างๆ การฟื้นฟูศาสนา การฟื้นฟูระบอบการปกครองและกฎหมาย การฟื้นฟูศิลปกรรมต่างๆ ซึ่งรัชกาลที่ 1 ทรงเป็นผู้วางรากฐานการฟื้นฟูเหล่านี้ไว้ และรัชกาลที่ 2 และ 3 ทรงประสานงานต่อมา สำหรับนโยบายการรักษาเอกราชความมั่นคงประเทศนั้น นอกจากจะต้องทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านที่ต้องการรุกรานไทยแล้ว ไทยยังต้องดำเนินนโยบายทางการทูตอย่างระมัดระวังกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่เริ่มเข้ามาติดต่ออย่างใกล้ชิดกับไทยด้วย

การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปราบจลาจลภายในกรุงธนบุรีและสร้างความมั่นคงภายในประเทศแล้ว พระองค์ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและตั้งชื่อใหม่ว่ากรุงเทพฯ ทั้งนี้เนื่องด้วยสาเหตุหลายประการ คือ

1. พระราชวังเดิมของกรุงธนบุรีคับแคบ มีวัดหนาอยู่ทั้ง 2 ด้าน คือ วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) และวัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยาราม) ทำให้ไม่สามารถขยายอาณาเขตของพระราชวังให้กว้างขวางขึ้นได้
2. พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยที่จะให้พระนครแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาผ่ากลางเป็นเสมือนเมืองอกแตก ดังเช่น เมืองพิษณุโลก สุพรรณบุรี เพราะหากข้าศึกยกทัพมาตามลำน้ำ ก็สามารถบุกตีใจกลางเมืองหลวงได้ ทำให้ยากแก่การป้องกันพระนคร ครั้นจะสร้างป้อมปราการทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำ

ก็จะเป็นการสิ้นเปลืองเงินทองมาก ทำให้ยากแก่การเคลื่อนพลจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการยากลำบากมาก ดังนั้นพระองค์จึงย้ายพระนครมาอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเพียงแห่งเดียว โดยมีแม่น้ำเป็นคูเมืองทางด้านตะวันตก และใต้ ส่วนทางด้านตะวันออกและทางด้านเหนือ โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองขึ้นเพื่อเป็นคูเมืองป้องกันพระนคร

3. พื้นที่ทางฝั่งตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม สามารถขยายเมืองให้กว้างขวางออกไปได้เรื่อยๆ ตรงบริเวณที่ตั้งพระนครพื้นที่เป็นแหลม โดยมีแม่น้ำเป็นกำแพงกั้นอยู่เกือบครึ่งเมือง

4. ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่เป็นท้องคู้้ง น้ำกัดเซาะตลิ่งพังทลายอยู่เสมอ จึงไม่เหมาะแก่การสร้างอาคารหรือถาวรวัตถุใดๆ ไว้ริมฝั่งแม่น้ำ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีรับสั่งให้สร้างเมืองใหม่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่บริเวณหัวโค้งแม่น้ำเจ้าพระยา คือ บริเวณพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน พระราชทานนามเมืองใหม่นี้ว่า “กรุงเทพมหานครบวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธนา มหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์ มหาสถานอมรพิมาน อวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงเปลี่ยนจากคำว่า “บวรรัตนโกสินทร์” เป็น “อมรรัตนโกสินทร์”

ในการสร้างพระมหาบรมราชวัง โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดขึ้นภายในด้วย คือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้ว แล้วให้อัญเชิญพระแก้วมรกตขึ้นประดิษฐาน ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “พระพุทธรูปมหาณีนรัตนปฏิมากร” เพื่อเป็นสิริมงคลแก่กรุงเทพฯ

ราชวงศ์จักรี

รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก “มหาราช”

รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระปิยมหาราช”

รัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

รัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช “มหาราช”

รัชกาลที่ 10 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

ใบความรู้ที่ 6 เรื่อง ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (รัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 6)

แม้ว่ารัชกาลที่ 4 จะทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดตามแบบพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่พระองค์ก็ได้ทรงเริ่มปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติบางอย่าง เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาราษฎร์ โดยเฉพาะในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างองค์พระมหากษัตริย์กับประชาชน รัชกาลที่ 4 ทรงพิจารณาว่าประเพณีบางอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิม เช่น ห้ามราษฎรเข้าใกล้ชิดรรวมทั้งมีการยิงกระสุนเวลาเสด็จพระราชดำเนินและบังคับให้ราษฎรปิดประตูหน้าต่างบ้านเรือน เป็นประเพณีที่ล้าสมัย ประเทศตะวันตกที่มีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็ไม่มีประเพณีตัดสิทธิราษฎรแบบนี้ จึงโปรดให้ยกเลิกประเพณีดังกล่าว อนุญาตให้ราษฎรเข้าเฝ้าโดยสะดวกและเปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนถวายฎีการ้องทุกข์ในขณะเสด็จพระราชดำเนินด้วย

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อพระองค์ทรงบรรลุนิติภาวะใน พ.ศ.2416 และทรงว่าราชการด้วยพระองค์เอง จึงทรงเริ่มปรับปรุงการปกครองซึ่งเรียกว่า “การปฏิรูปการปกครอง”

1. การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 แบ่งเป็น 2 ระยะคือ

1.1 การปรับปรุงการปกครองประเทศในตอนต้นรัชกาล ทรงตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน หรือเรียกว่า “เคาน์ซิลออฟ สเตท” (Council of State) และสภาที่ปรึกษาในพระองค์ หรือเรียกว่า “ปรีวีเคาน์ซิล” (Privy Council) สภาทั้งสองนี้มีหน้าที่ในการออกกฎหมายและยกเลิกกฎหมาย รวมทั้งยกเลิกประเพณีโบราณต่างๆ ที่เห็นว่าไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมในสมัยนั้น ปรากฏว่าสภาทั้ง 2 ดำเนินงานไปได้ไม่นาน ก็ต้องหยุดชะงักเพราะเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงที่เรียกว่า “วิกฤตการณ์วังหน้า” (เป็นความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ซึ่งดำรงตำแหน่งวังหน้า อัน

เนื่องจากความหวาดระแวงซึ่งกันและกันจนเกือบจะมีการปะทะกันระหว่างกัน ขึ้นในปลาย พ.ศ.2417 แต่ก็สามารถยุติลงได้

1.2 การปฏิรูปการปกครองในช่วงหลัง รัชกาลที่ 5 ทรงตระหนักถึงภัยอันตรายจากการแสวงหาอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตก และทรงเห็นว่าลักษณะการปกครองของไทยใช้มาแต่เดิมล้าสมัย ไม่สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง ดังนั้นใน พ.ศ.2430 ทรงเริ่มการปฏิรูปการปกครองแผนใหม่ตามแบบตะวันตก โดยเฉพาะในส่วนกลางมีการจัดแบ่งหน่วยงานการปกครองออกเป็น 12 กรม ซึ่งต่อมาเปลี่ยนไปใช้คำว่า “กระทรวง” แทนโดยประกาศสถาปนากรมหรือกระทรวงต่างๆ ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2435 และยังสามารถตั้งเสนาบดีเจ้ากระทรวงต่างๆ ขึ้น ยุบตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีและเสนาบดีจตุสดมภ์ทุกตำแหน่ง

มีสิทธิเท่าเทียมกันในที่ประชุม ต่อจากนั้นได้ยุบกระทรวงและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเสียใหม่เหลือไว้เพียง 10 กระทรวง คือ

1. กระทรวงมหาดไทย
2. กระทรวงกลาโหม
3. กระทรวงการต่างประเทศ
4. กระทรวงวัง
5. กระทรวงเมือง (นครบาล)
6. กระทรวงเกษตราธิการ
7. กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
8. กระทรวงยุติธรรม
9. กระทรวงธรรมการ
10. กระทรวงโยธาธิการ
- 11.(กระทรวงยุทธนาธิการ) ต่อมาไปอยู่กระทรวงกลาโหม เนื่องจากมีหน้าที่คล้ายคลึงกัน
- 12.(กระทรวงมรุธาธิการ) ต่อมาไปอยู่กระทรวงวัง เนื่องจากมีหน้าที่คล้ายคลึงกัน

ส่วนภูมิภาค ได้ยกเลิกการจัดเมืองเป็นชั้นเอก โท ตริ จัตวา เปลี่ยนเป็นการปกครองแบบเทศาภิบาล คือ รวมหัวเมืองหลายเมืองเข้าด้วยกันเป็นมณฑลๆ หนึ่ง โดยมีข้าหลวงเทศาภิบาล เป็นผู้ปกครองมณฑล ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย การจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลนี้เป็นการรวมอำนาจการปกครองทั้งด้านการเมือง และเศรษฐกิจเข้าสู่ส่วนกลาง ทำให้การปกครองหัวเมืองเป็นแบบเดียวกันและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็นเมือง(จังหวัด) อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านตามลำดับ

แต่เนื่องจากระยะนี้บรรดาประเทศมหาอำนาจต่างกำลังแสวงหาอาณานิคม ประเทศไทยก็ถูกฝรั่งเสศคุกคามอย่างหนัก จนทำให้การพัฒนาประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ดำเนินไปไม่ดีเท่าที่ควรและเกิดความล่าช้า เนื่องจากพื้นฐานทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของไทยขัดต่อการพัฒนาประเทศตามแบบแผนใหม่ หรือตามแบบประเทศตะวันตก

2. การวางฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ไทยได้เริ่มมีการวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 โดยใช้แบบแผนการปกครองตามอย่างสมัยรัชกาลที่ 5 แล้วนำมาปรับปรุงใหม่ คือ ในส่วนกลาง ตั้งกระทรวงทหารเรือ กระทรวงพาณิชย์ ในส่วนภูมิภาค รวมมณฑลต่างๆ เข้าเป็นภาค มีอุปราชและ สมุหเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครองกรุงเทพฯ ก็นับเป็นมณฑลหนึ่งมีสมุหพระนครปกครองให้เรียกเมืองต่างๆว่า จังหวัด และ พ.ศ.2461 ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองจำลองขึ้นในบริเวณพระราชวังดุสิต ชื่อว่า “ดุสิตธานี” และจัดการปกครองเป็นแบบเทศบาล แบ่งเขตการปกครองออกเป็นอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ตามกฎหมายลักษณะการปกครองท้องที่มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครอง เรียกว่า “ธรรมนูญลักษณะการปกครองคณะนคราภิบาล (ดุสิตธานี) พุทธศักราช 2461” รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทำการทดลองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยให้ข้าราชการบริหารได้เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปกครองในระบอบนี้ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นโดยผ่านทางหนังสือและออกพระราชบัญญัติประถมศึกษาอีกด้วย

3. การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นระยะเวลาที่ชาวยุโรปเริ่มแสวงหาอาณานิคมและแผ่อิทธิพลเข้ามาในเมืองไทย พระองค์จึงได้ทรงตรากฎหมายและประกาศต่างๆ ขึ้นใช้บังคับมากมาย เพื่อให้ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองในขณะนั้น เช่น พระราชบัญญัติมรดกสินเดมและสินสมรส ใน พ.ศ. 2394 พระราชบัญญัติพระสงฆ์สามเณร และศิษย์วัด พ.ศ. 2402

ในการติดต่อกับต่างประเทศ ทำให้ไทยเสีย “สิทธิสภาพนอกอาณาเขต” โดยต่างชาติอ้างว่ากฎหมายไทยป่าเถื่อนและรังเกียจวิธีการพิจารณาคดีแบบจารีตนครบาล (คือวิธีการไต่สวนคดีของตุลาการอย่างทารุณ เช่น การตอกเล็บ บีบขมับ รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯยกเลิก เมื่อ พ.ศ.2439) จึงไม่ยอมให้ใช้บังคับคนต่างชาติหรือคนในบังคับบัญชา ทำให้ไทยต้องทำการปฏิรูปกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 5

การปฏิรูปกฎหมายไทย การปฏิรูปกฎหมายไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มเมื่อ พ.ศ.2440 โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าจอมมารดาตลับ ได้ทรงศึกษาวิชากฎหมายจากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ ทรงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมและได้รับยกย่องว่าเป็น “พระบิดาแห่งกฎหมายและการศาลไทย” ทรงตั้งโรงเรียนสอนวิชากฎหมายขึ้น โดยดำเนินการสอนเอง โรงเรียน

กฎหมายแห่งนี้ต่อมาได้กลายเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ตั้งคณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมาย ได้แก่ กฎหมายลักษณะอาญา ประกาศใช้ใน พ.ศ.2451 จัดเป็นกฎหมายฉบับใหม่และทันสมัยที่สุดฉบับแรกของไทย ต่อมาได้ประกาศใช้กฎหมายอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ.116 พระราชบัญญัติสิทธิผู้แต่งหนังสือ ร.ศ.120 กฎหมายว่าด้วยการเลิกทาส พ.ศ.2448 ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการปฏิรูปภาษากฎหมายไทยให้รัดกุม ชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น

สมัยรัชกาลที่ 6 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินงานร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่อจากที่ทำไว้ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ พ.ศ.2466 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมร่างกฎหมายขึ้น

การศาล ในสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมใน พ.ศ.2434 เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น ตุลาการขาดความยุติธรรม หุจรีตัดตัดสินคดีความล่าช้า เป็นต้น โดยแยกตุลาการออกจากฝ่ายตุลาการ และรวมศาลที่กระจายอยู่ตามกระทรวงต่างๆ มาไว้ที่กระทรวงยุติธรรมเพียงแห่งเดียว และใน พ.ศ.2435 ได้มีการเปลี่ยนแปลงงานด้านการศาล คือ รวมศาลอุทธรณ์คดีราชฎ์ ตั้งศาลราชทัณฑ์พิเฑขึ้น ยกเลิกกรมรับฟ้องโดยตั้งจำศาลเป็นพนักงานรับฟ้องประจำศาลต่างๆ ต่อมารวมศาลราชทัณฑ์พิเฑกับศาลอาญา รวมศาลแพ่งเกษมกับศาลแพ่งไกรศรีเป็นศาลแพ่ง ใน พ.ศ.2441 จัดแบ่งศาลออกเป็น 3 แผนก ได้แก่ ศาลฎีกา ศาลกรุงเทพฯ และศาลหัวเมือง

ความสำเร็จในการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลของไทยนั้น นอกจากจะเป็นผลงานของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการไทยที่มีความรู้ความสามารถ เช่นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัฒนวิศิษฐ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม องค์แรก และขุนหลวงพระยาไกรสี ผู้พิพากษาไทยคนแรกที่เรียนวิชากฎหมายสำเร็จได้เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษแล้ว ไทยยังได้จ้างนักกฎหมายชาวต่างประเทศที่มีความรู้มาเป็นที่ปรึกษากฎหมายอีกด้วย บุคคลสำคัญ ได้แก่ นายโรลัง ยัคมินส์ ชาวเบลเยียม นายโตกจิ มาซาโอะ ชาวญี่ปุ่น นายวิลเลียม อัลเฟรด ติลเลเก ชาวลังกา และนายฮอร์ช ปาดู ชาวฝรั่งเศส

กิจกรรมที่ 1

เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

คำชี้แจง 1. เติมคำหรือข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้อง

1. การปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นใช้การปกครองระบอบ.....มีลักษณะคล้ายคลึงกับการปกครองสมัย.....และสมัย.....ผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศคือ .....
2. ฐานะของพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเปรียบเหมือน.....
3. ตำแหน่งที่รัชกาลที่ 1 ทรงแต่งตั้งขึ้นมีอำนาจรองจากพระมหากษัตริย์ มีฐานะเทียบเท่ากับพระมหากษัตริย์คือตำแหน่ง.....ดำรงพระยศเป็น.....
4. ตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี มี 2 ตำแหน่ง ได้แก่
  - 1.....
  - 2.....
5. สมุหพระกลาโหม มียศและราชทินนามว่า.....ตราประจำตำแหน่งคือ.....มีหน้าที่.....
6. สมุหนายก มียศและราชทินนามว่า .....ตราประจำตำแหน่งคือ.....มีหน้าที่.....
7. หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลหัวเมืองชายทะเลตะวันออก คือ .....
8. ตราประจำตำแหน่งและหน้าที่ เสนาบดีจตุสดมภ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้แก่
  - 8.1 กรมเวียง ใช้ตรา.....มีหน้าที่.....
  - 8.2 กรมวัง ใช้ตรา.....มีหน้าที่.....
  - 8.3 กรมคลัง ใช้ตรา.....มีหน้าที่.....
  - 8.4 กรมนา ใช้ตรา.....มีหน้าที่.....

กิจกรรมที่ 2

เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย

ให้เติมคำหรือข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้อง

1. การปฏิรูปการปกครองส่วนกลางที่รัชกาลที่ 5 นำรูปแบบมาจากทวีปยุโรปคือการบริหารงานแบบ.....
2. พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการวางรากฐานการปกครองแบบประชาธิปไตยของ ร. 5 คือ.....
3. พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการวางรากฐานการปกครองแบบประชาธิปไตยของ ร.6 คือ.....
4. การปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคของร.5 พระองค์ทรงจัดการปกครองแบบ.....
5. การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเกิดครั้งแรกที่.....จังหวัด.....ในสมัยรัชกาลที่.....
6. สุขาภิบาลหัวเมืองแห่งแรกอยู่ที่ ตำบล.....จังหวัด.....ในสมัยรัชกาลที่.....
7. การรวมมณฑลหลายมณฑลเป็นภาคเกิดในสมัยรัชกาลที่.....การเปลี่ยนคำว่า เมือง เป็น จังหวัดเกิดในสมัยรัชกาลที่.....การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตยเกิดในสมัยรัชกาลที่.....
8. คณะผู้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตยคือ.....
9. การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในข้อ 8 เกิดขึ้นในวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
10. รัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับแรกของไทยได้รับพระราชทานเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
11. วันรัฐธรรมนูญของไทยตรงกับวันที่.....เดือน.....ของทุกปี
12. การเสียดินแดนของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่4-5 รวมทั้งหมด.....ครั้ง การเสียดินแดนครั้งที่สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้กับคนไทยมากที่สุดคือการเสียดินแดนครั้งที่.....ดินแดนที่เสียคือ.....
13. สนธิสัญญาที่ไทยเสียเปรียบมากที่สุด คือสนธิสัญญา.....ทำในสมัยรัชกาลที่.....กับประเทศ.....
14. การเสียเปรียบอย่างยิ่งของไทยตามสนธิสัญญาในข้อ 13 คือการเสียเกี่ยวกับ.....
15. การเสียดินแดนของไทยส่วนใหญ่เสียในสมัยรัชกาลที่.....เสียให้กับประเทศ.....